

Округли сто

**КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА
И СЛОВЕНСКИ СВЕТ**

**КОНЕЦ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ
И СЛАВЯНСКИЙ МИР**

КЊИГА РЕЗИМЕА 2
КЊИЖЕВНА СЕКЦИЈА

XVI MEЂУНАРОДНИ КОНГРЕС СЛАВИСТА

Округли сто

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ

КОНЕЦ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ И СЛАВЯНСКИЙ МИР

КЊИГА РЕЗИМЕА 2

КЊИЖЕВНА СЕКЦИЈА

Модератори: Весна Матовић, Роберт Ходел

среда, 22. VIII 2018.

Филолошки факултет, Београд

Сала хероја, 9.00–12.00

Сала 11, 13.00–15.00

Институт за књижевност и уметност, Београд
2018

Уредница и организаторка Окруилої сїола:

др Весна Матовић, научни саветник

Модератори књижевне секције:

Весна Матовић, Институт за књижевност и уметност, Београд

Роберт Ходел, Институт за славистику Универзитета у Хамбургу

Сарадник за руски језик:

Бобан Ђурић

Књигу резимеа ириредиле:

Биљана Андоновска

Станислава Бараћ

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ

Као глобални догађај од светскоисторијског значаја који је преобразио политичку и културну мапу Европе, Први светски рат добар је показатељ како су језик и језичке политике, књижевни покрети, идеје и дискурси неразлучиви од ширих друштвено-политичких процеса, али и важан чинилац у креирању и редефинисању културних и националних идентитета. Сматрајући да је разумевање последица које је Велики рат оставио у словенским земљама потребно обогатити новим истраживачким увидима и дати у непосреднијем компаративистичком сучељавању, један од посебних округлих столова на XVI Међународном конгресу слаvista посвећујемо овој важној и актуелној теми.

Округли сто састоји се од лингвистичке и књижевне секције, у оквиру којих ће се испитати различити одрази и „отисци“ како ратних збивања, тако и поратних политичких и државних реконфигурација на језичке и књижевне праксе у словенским земљама.

Књижевна секција такође је подељена на два дела.

Први део тематизоваће последице које су Први светски рат и Октобарска револуција оставили у словенским земљама, од којих су неке након 1918. стекле самосталност, неке се нашле унутар нових државних заједница, а неке биле подељене. Та нова политичка и социјална реалност, обележена трауматичним сећањима на рат и постреволуционарним конфликтима раних двадесетих година, битно је утицала и на културне и књижевне токове. У овом делу округлог стола предложене су следеће теме за разговор:

– Културно-поетички (дис)континуитети између предратног, ратног и поратног раздобља;

– Синтетичка и компаративистичка разматрања идејних и тематских изходишта, формално-поетичких специфичности и жанровских трансформација у словенским књижевностима поратне епохе, укључујући и авангардне књижевне токове и социјалну литературу;

– Дискурс пацифизма у словенским литературама насупрот предратном ослободилачком полету, карактеристичном за словенске народе у Аустроугарској монархији и револуционарна врења која су довела до Фебруарске и Октобарске револуције у Русији;

– Одједи Октобарске револуције у словенским књижевностима и улога руске емиграције у културном животу словенских земаља.

Други део књижевне секције усредсредиће се на књижевности које су се развијале у оквиру новостворене Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије. Нови државни оквир иницирао је нове облике креирања културне политике и утицао на конструисање нових идентитетских одредница. У овом делу округлог стола предложене су следеће теме за разговор:

– Први светски рат: социокултурни контексти и уметничке праксе на јужнословенском културном простору;

– Значај периодике у одржавању књижевног живота током рата / окупације и у успостављању континуитета између предратне и послератне епохе; функција књижевних часописа у послератном формирању доминантних, али и авангардних и других алтернативних књижевних струја;

– Концепт југословенске књижевности као један од културних пројекта новостворене државе: генеза, модуси и примена у пракси;

– Идејна и тематска исходишта, формално-поетичке специфичности и жанровске трансформације у књижевностима југословенског круга након Првог светског рата;

– Однос пацифистичких и револуционарно-ослободилачких дискурса у поратној уметности;

– Одједи Октобарске револуције и утицај руске емиграције на идејне и поетичке токове на јужнословенском простору;

– Значај књижевности коју пишу жене и женских часописа за еманципаторске процесе у новој држави.

Весна Мајковић

КОНЕЦ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ И СЛАВЯНСКИЙ МИР

Коренным образом изменившая политическую и культурную картину Европы, Первая мировая война, как событие глобального масштаба, имеющее мировое историческое значение, наглядно показывает насколько языки и языковые политики, литературный процесс, его течения, идеи и дискурсы неотъемлемы от понимания общего культурно-политического процесса, и каким важным фактором они становятся в создании или переосмыслении культурных и национальных идентичностей. Отмечая столетие окончания Великой войны и полагая, что осмысление последствий того события в славянских странах нужно углубить новыми исследовательскими познаниями и прямым компаративистским приемом исследования, в рамках XVI Международного съезда славистов, организуем круглый стол, посвященный данному вопросу.

Круглый стол состоит из двух секций, лингвистической и литературной, в рамках которых будут исследоваться разного рода воздействия и „отпечатки“ военных действий и поствоенных политических и государственных трансформаций на языковые и литературные процессы в славянских странах.

Литературная секция также разделена на две части.

Первая часть тематизирует последствия Первой мировой войны и Октябрьской революции в славянских странах – тех, которые приобрели независимость после 1918 года, тех, которые оказались в рамках новосозданных после войны государств, или тех, которые были разделены новыми границами. Новая политическая и социальная действительность, обремененная потрясающими воспоминаниями о войне и постреволюционными конфликтами в начале 20-х годов, оказала большое влияние на литературные и культурные течения эпохи. В данной части круглого стола предложены следующие темы:

- Культурно-поэтическая (не)преемственность довоенных и военных литературных процессов с поствоенными литературными течениями;
- Синтетические и компаративные исследования идейных и тематических исходных точек, формально-поэтических особенностей и жанровых трансформаций в славянских литературах поствоенного периода, вплоть до литературного авангарда и социальной литературы;
- Дискурс пацифизма в славянских литературах, в противовес характерному для славянских народов в Австро-венгерской монархии довоенному освободительному энтузиазму и приведшему к Февральской и Октябрьской революциям революционному брожению в России;

– Отклики Октябрьской революции в славянских литературах и роль русской эмиграции в культурной жизни славянских стран.

Вторая часть литературной секции посвящена литературам, которые развивались в рамках созданного в 1918 году Королевства Сербов, Хорватов и Словенцев / Югославии. Новый контекст инспирировал создание новых моделей осмысления культурной политики, а также повлиял и на формирование новых идентичностных определений. В данной части круглого стола предложен следующий круг тем:

– Первая мировая война: социокультурный контекст и художественные практики в южнославянском культурном пространстве;

– Роль периодики в поддержке литературной жизни во время войны / оккупации и создании преемственности довоенной и поствоенной эпох; функция литературного журнала в поствоенном формировании как господствующих, так и авангардистских и других альтернативных литературных течений;

– Концепт югославянской литературы как один из ряда намеченных в новосозданном государстве культурных проектов: происхождение, приемы и практическое внедрение;

– Идейные и тематические исходные пункты, формально-поэтические особенности и жанровые трансформации в литературах югославянского круга после Первой мировой войны;

– Соотношение пацифистского и революционно-освободительного дискурсов в поствоенном искусстве;

– Отклики Октябрьской революции и влияние русской эмиграции на идейные и поэтические течения в южнославянском культурном пространстве;

– Роль литературы, написанной женщинами, и женских журналов в эмансипационных процессах в новом государстве.

Весна Матович

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА
И СЛОВЕНСКИ СВЕТ

КОНЕЦ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ
И СЛАВЯНСКИЙ МИР

Модератор:
Роберт ХОДЕЛ

Роберт ХОДЕЛ

Институт славистики Гамбургского университета

«ИМПЕРАТИВ ПЕРЕМЕН» В МОДЕРНИЗМЕ

«Императив перемен» в модернизме (Гумбрехт) с самого начала связан с патетикой разрушений. Уже в 1890 году Герман Бар призывает: «В нас не должно остаться никаких старых мнений, никакой ложной школы... Всё должно быть вырублено под корень, чтобы утренний ветер свободы мог дуть свободно. Заросли должны быть вырублены смертоносным топором».

Похожая метафорика наполняет манифесты футуристов от Италии до России. 23 марта 1913 года А.Г. Матош пишет в журнале *Обзор*: «Futurist je pjesnik motora, slavitelj automobilskog kočijaša i aeroplanskog krmilara. Samo borba je lijepa, i svako remek-djelo mora imati agresivno, napadačko obilježje. Treba dakle slaviti rat, „jedinu higijenu svijeta“, militarizam, patriotizam, anarhistični teroristički pokret, „lijepo ubilačke ideje“».

Эта агрессивная метафорика тут же переносится и на войну. Ромен Роллан в своем первом эссе «Pro aris» в *Женевском журнале*, которое он написал в сентябре 1914 во время бомбардировки Реймского собора, цитирует стихотворение Томаса Манна:

«Так как человек чахнет в мирное время, / Праздный отдых - могила для мужества. / Закон - это друг слабых, / Хочет всё и вся на равных, / Мир хотел бы плоским сделать / Но война позволяет силе восстать...» («Denn der Mensch verkümmert im Frieden, / Müßige Ruh ist das Grab des Muts. / Das Gesetz ist der Freund des Schwachen, / Alles will es nureben machen, / Möchte gern die Welt verflachen, / Aber der Krieg lässt die Kraft erscheinen...»)

Количество таких «выступлений» и авторов, пропагандирующих войну, велико, гораздо реже встречаются мыслящие иначе и с самого начала выступающие против войны: Ромен Роллан, Бертран Рассел, Карл Либкнехт, Мирослав Крлежа, Момчило Настасиевич...

Однако в первый же год войны их число резко возрастает. Не только писатели на фронте и в тылу, но и простые солдаты начинают по-другому смотреть на бессмысленную бойню. Английский солдат Зигфрид Сассун пишет в октябре-ноябре 1916: «The Bishop tells us: 'When the boys come back / 'They will not be the same; for they'll have fought / 'In a justcause: they

lead the last attack / 'On Anti-Christ [...] 'We're none of us the same!' the boys reply. / 'For George lost both his legs; and Bill's stone blind; / 'Poor Jim's shot through the lungs and like to die; / 'And Bert's gone syphilitic».

Кажется, что метафоры, которые выражали недовольство цивилизацией до войны, теперь передают в текстах бесконечное страдание. Тем не менее, патетика разрушений остается центральным элементом авангарда и после войны.

**«СТАТЬ БЕССТРАСТНО НАД КРАСНЫМИ И БЕЛЫМИ»:
ПАЦИФИСТСКАЯ ЛИНИЯ В ЛИТЕРАТУРЕ СЕРЕБРЯНОГО ВЕКА И
ТВОРЧЕСТВО МИХАИЛА БУЛГАКОВА**

Говоря о влиянии Первой мировой войны (ПМВ) на российскую культуру 1920-х гг., нужно учитывать, что в течение практически всего двадцатого века ПМВ в российском менталитете как бы «не существовала». В советский период эта война официально именовалась империалистической и рассматривалась лишь как стимул Октябрьского переворота и дальнейших событий в России.

Уже осенью 1914 г. В. Ленин выдвинул лозунг «превращения... империалистской войны в гражданскую войну». При этом большевики выступали за поражение России в ПМВ (и призывали к нему до тех пор, пока в 1917 г. сами не захватили власть в стране). Разумеется, такая позиция не была пацифистской – просто большевики предпочитали «другую» войну, ради иных целей.

Для стран Четверного союза и Антанты ПМВ завершилась в 1918 г.; между тем в представлении лидеров Советской России «истинная» мировая война тогда только начиналась. В большевистской идеологии доминировала концепция *мировой революции* – так, на закрытии I конгресса Коминтерна 6 марта 1919 г. Ленин говорил: «Победа пролетарской революции во всем мире обеспечена. Грядёт основание международной Советской республики». Мировая революция – война еще более «тотальная», чем недавняя ПМВ; это противостояние не между государствами или их блоками, а между классами до полного уничтожения «эксплуаторов» – всемирная гражданская война (по аналогии с той «локальной», которая с 1918 г. была развязана в Советской России).

С точки зрения большевистской идеологии 1920-х гг. пацифистское отношение к ПМВ считалось «правильным» (ср., напр., лирического героя поэмы С. Есенина «Анна Снегина», 1925), но «классовый» пацифизм воспринимался однозначно негативно. На этом фоне позиция М. Булгакова выглядит далеко не типичной, в особенности потому, что о своем стремлении к «нейтральности» писатель заявлял прямо (например, в письме Правительству СССР 28 марта 1930 г.).

В булгаковском творчестве обнаруживаются переклички с пацифистскими произведениями не только периода ПМВ, но и более раннего времени. Так, в рассказе «Красная корона» (1922) явственны реминисценции из повести Л. Андреева «Красный смех» (1904), повествующей о русско-японской войне.

Несомненное влияние на Булгакова оказала позиция М. Волошина, который высказывал пацифистские взгляды как во время ПМВ, так и в период Гражданской войны. Характерен финал стихотворения «Газеты» (1915): «Дозволь не разлюбить врага / И брата не возненавидеть!» В стихотворении «Гражданская война» (1919) Волошин говорит о приверженности к «обоим» лагерям: «...И всеми силами своими / Молюсь за тех и за других». В стихотворении «Поэту революции» (1925) Волошин призывает «В дни революции быть Человеком, а не Гражданином».

Негативно-сатирическое отношение Булгакова к классовой войне проявляется, в частности, в том, что вину за нее он возлагает на оба враждующих лагеря; это очевидно в первой же булгаковской публикации – статье «Грядущие перспективы» (1919). Соответствующие взгляды писателя в полной мере проявляются в романе «Белая гвардия» (1924) и пьесе «Бег» (1928). Особенно показательна фантастическая пьеса «Адам и Ева» (1931), действие которой происходит во время «мировой гражданской войны».

Важно отметить, что в булгаковских произведениях очевидна также связь с традицией европейского пацифизма – например, с творчеством Г. Уэллса.

Alois WOLDAN

Institute of Slavic Studies, University of Vienna

POLISH AND UKRAINIAN POETRY ON WORLD WAR I – COMMON ASPECTS

The Poles and Ukrainians in Austrian Galicia were the only nations to have their own military units within the Austro-Hungarian army – the so-called Polish Legions and the Ukrainian Sichovistritl' tsi (Sich Riflemen). Both these units fought for independence of their respective nations after the end of war, and both these formations included a number of poets and painters who produced a large poetry opus (their prose will not be examined in this text) and paintings on topics connected with war. Representatives of the elder, modernist generation (“Młoda Polska” in Kraków, „Moloda Muza“ in L'viv) wrote on war as well as representatives of the younger one, poet-soldiers, who devoted their texts almost exclusively to issues of war and therefore are more or less forgotten today (Józef Mączka, Edward Słonski, Jerzy Mondalski et al. in Polish literature, Oles' Babij, Vasyl' Atamanjuk, Oleksij Kobec' et al. in Ukrainian).

In both currents, “Poezja legionowa” and “Strilets'ka poezija”, one can find the same motifs displayed in poetry and visual arts. For example, the motif of the path leading into future, to a revival of the nation, as well as reaching back into the historic past, the Polish Legion's tradition from late 18th century, and the Ukrainian Cossack – and Sich – tradition dating from the 16th century. Both currents point out heroes – Polish literature mainly of the present time (Piłsudski, Belina), Ukrainian poetry mainly heroes from the past (Chmel'nyc'kyj, Maze-pa). In both literatures we can find allegorical representations of the fatherland, more heroic figures of Poland, less heroic, but suffering figures of the Ukraine. Both traditions deal with the dead as the other side of heroic patriotism, too. Ukrainian poetry stresses the negative aspects of war more than Polish. The suffering of the civilians is underlined by Ukrainian art, as well.

Of course, this presentation will not cover all the texts referring to World War I in Polish and Ukrainian fiction, but it selects a single segment which is not well known and has not been much researched until now.

Александра Николаевна КРАСОВЕЦ

Институт славяноведения Российской академии наук, Москва

ВОЙНА В ПОЭЗИИ МОСКОВСКИХ «ЭКСПРЕССИОНИСТОВ» (1919–1922)

В первые послереволюционные годы в Москве в ряду поэтических объединений образуется группа под названием «экспрессионисты», основателем которой в 1919 г. стал семнадцатилетний поэт Ипполит Соколов (1902–1974). К нему присоединились Борис Земенков (1902–1963), Сергей Спаский (1898–1956), Гурий Сидоров-Окский (1899–1967), Борис Лапин (1905–1941), Евгений Габрилович (1899–1993) и др. Группа просуществовала три с половиной года (1919–1922), выпустила серию манифестов и несколько поэтических сборников, участвовала в литературных вечерах и коллективных изданиях. Имена ее участников, однако, оказались полузабыты, их творчество при этом служит важным свидетельством эволюции русского авангарда и одновременно существенным доказательством рецепции немецкого экспрессионизма. Одной из главных тем поэзии московских «экспрессионистов» является тема войны, представляющая, в отличие от немецкоязычной поэзии, в глубоко пацифистском ключе, наибольшую выразительность последняя получает в стихах Бориса Земенкова.

Іван А. ЧАРОТА

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск

ПЕРШАЯ СУСВЕТНАЯ ВАЙНА І НАЦЫЯНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА БЕЛАРУСАЎ

Першая сусветная вайна для грамадзян будучай Беларусі мела асаблівае значэнне ўжо таму, што вялася на яе тэрыторыі, частка якой была пакінута заваёўніку, а насельніцтва адпраўлена ў далёкае бежанства, а праз гады вярталася адтуль на цалкам спаленыя родныя котлішчы ў спустошаны край і ўжо іншую краіну. Якраз гэтыя землі (Заходняя Беларусі) паводле Рыжскага дагавору апынуліся ў складзе новаўтворанай Польшчы.

Між тым, лёс беларускага народа прадвызначаўся вынікамі Першай сусветнай вайны не самімі па сабе, не так, як для іншых народаў і краін. Лёсавызначальным фактарам, які паўплываў на фарміраванне сучаснай Беларусі, стала Кастрычніцкая рэвалюцыя 1917 года ў Расіі. Гэта ў выніку яе, а затым – ланцуга падзей, звязаных з палітыкай СССР, стваралася, хоць і не адразу, БССР.

Культура беларусаў пасля завяршэння Першай сусветнай вайны і да ўз'яднання Заходняй Беларусі з Усходняй (БССР) перажывала сур'ёзную драму разлому і падзелу, набыўшы розныя вектары развіцця. Пра ўласна літаратурнае жыццё гэтай пары у абодвух частках беларускага арэалу можна весці гаворку на паказальных прыкладах. У кожным з іх увагі заслугоўваюць уплывовыя як у ідэалагічным, так і ў эстэтычным плане асобы.

Своеасаблівы ўнёсак у развіццё нацыянальнай славеснасці мае беларуская эміграцыя перыяду між дзвума сусветнымі войнамі.

TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN BULGARIAN LITERATURE AFTER THE FIRST WORLD WAR

The paper examines the phenomena and processes in Bulgarian literature after the end of the First World War in the 1920s. The text focuses on the changes in the artistic trends during the examined period, and their relation to the historical and socio-cultural context.

The accent in the study is on the history of Bulgarian symbolism. In the Bulgarian environment, this literary movement crystallized at the end of the first decade of the 20th century, and it reached its apogee at the beginning of the First World War. The influence of symbolism was also very strong throughout the second decade of the last century, but the shifting socio-cultural climate during and after the war led to many changes in its representative artistic and thematic model. Nevertheless, literary tendencies which openly declared their differences from symbolism or rejected it entirely, originated from symbolism; its poetics exerted influence even on trends and authors with opposite views on literature. That is why the history of symbolism and its heritage is a sign of transformational processes in Bulgarian literature of the examined period.

This report focuses mainly on the following literary phenomena typical of the 1920s:

- Development of the artistic trends typical of pre-war modernism and symbolism;
- Changes in the works of iconic symbolists authors that occurred under the impressions and experiences of the war;
- The emergence of avant-garde literary tendencies rejecting the artistic conventions of pre-war modernism and symbolism;
- The emergence of other artistic concepts outside the avant-garde trends that rejected the conventions of pre-war modernism and symbolism;
- The emergence of socially engaged, “proletarian” literature, and its relations with the heritage of symbolism.

This problematics has been explored both in artistic and thematic aspect. The paper examines key images and concepts in order to reveal the developmental lines representative of Bulgarian literature of the reviewed period. Dur-

ing that period, many works devoted to the *motherland* appeared and the differences in the way they interpreted this image (both between the works of the 1920s themselves and in comparison with previous periods) have been seen as indicative of the literary pluralism in the period under consideration.

The paper also identifies some typological similarities and differences in the processes in Bulgarian literature and in other Slavic literatures at the beginning of the 20th century.

The paper will be presented in Bulgarian language.

**CENTRAL EUROPE AS A REFLECTION REPRESENTING
HABSBURGS AND KAKANIEN IN SERBIAN AND POLISH
LITERATURE AND TRADITION**

In Polish and Serbian tradition there are various complexes of phenomena which function differently but are connected, related to Austrian culture of the late 19th century and the early 20th century as well as the Habsburg Monarchy and Austrian Empire. Distinct political and historical experiences of Poles (mainly in Galicia), Serbs, Bosnians and other Southern Slavs after the occupation of Bosnia and Herzegovina by Austria-Hungary in 1878 and the annexation of those territories in 1908 created conditions of increasing hostility that eventually led to the assassination in Sarajevo and the outbreak of the Great War. The Great War radically altered the perception and representation of Austria-Hungary in Polish and Serbian tradition. The assassination in Sarajevo has not been inspiring for Serbian writers to this day, and the Great War has not been inscribed into the Serbian literary canon by any representative novels, except for ideologized novel cycles by Jakovljević and Ćosić. The Great War (on the ruins of the Austria-Hungarian Monarchy) gave birth to the new country of Serbs, Croats and Slovenians, but it also created a new system of ethno-cultural symbols, ideas and icons. Certainly the massacres of civilians which took place in the first weeks and months of World War I were overshadowed by the extreme suffering and losses of civilians and soldiers connected with the so-called Serbian Golgotha, i.e. the evacuation of hundreds of Serbian civilians, the army, and state institutions across the snowy mountains of Albania to the Adriatic coast during the winter of 1915.

The multidimensional, varied and rich picture of the Habsburg Monarchy and Central Europe found its reflection in the works of writers in the 1970s and 1980s in particular; they referred to different traditions and distinct experiences. It appeared in the literary, political and ideological discourse, but not in that of Serbian writers. The historical experiences of Serbia remained in contradiction with the Central European reinterpretation of history, namely the core of the myth of Central Europe and its constant reference points, including opposition to the Soviet occupation and nostalgia for the Habsburg and Austria-Hungarian Monarchy. The Central European idealisation of Austria-Hun-

garian Habsburg Monarchy goes together with an attempt to “overturn Yalta”. For Serbia, the former was a fallacy, and the latter resulted in Yugoslavia.

Furthermore, the Yugoslav idea functioned in the popular, ideological and political discourse as a geocultural transnational space, in a manner competing with Central Europe. The Yugoslav idea grew from the soil of Central European Slavophile ideas and, being the product of a synthetic culture, constituted a compromising solution in the region. It was obviously a utopian project aimed at creating a nation and containing Herder’s Slavophile core. The Yugoslav idea, to appear as distinct, contrasted itself with the Central European device by the conviction that beauty lies in unity. The troubled functioning of the multicultural Yugoslav commonwealth, condemned to manoeuvring between the Scylla of nationalism and the Charybdis of Yugoslavism, was not helped by any actual interest in a different transnational cultural commonwealth, which would have become an argument for a national paradigm weakening Yugoslavism. The topoi of Arcadia, Atlantis and Jerusalem, used to characterize and illustrate the space of Central Europe, are also to a degree confirmed in Serbian literature, but they do not function in the contexts characteristic for the transnational space of Central Europe.

О НЕКИМ АКСИОЛОШКИМ ПИТАЊИМА ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ КОМПАРАТИСТИКЕ

Поучени искуством некадашњег периода културнокњижевне интеграције, ваља на време, а то значи одмах, у часу када је на снази обрнути (деструктивни) процес и када се јужнословенске књижевности једна од друге удаљавају много брже него што су се некада приближавале, поставити питање: како изучавати српску књижевност у односу на њену ширу, јужнословенску *интерлијерарну* заједницу, односно, шта изучавати из историје других књижевности те заједнице и по којим критеријумима то чинити. Ту се аксиолошко питање селекције по природи ствари намеће као приоритетно. Сасвим недвосмислено, у изучавању компаративних веза српске и њој суседних књижевности, као и у њиховом оделитом представљању, предност треба дати следећим критеријумима: критеријуму уметничке (естетске и поетичке) вредности, критеријуму (над)националне репрезентативности и критеријуму контактне важности. Дакле, српску књижевност, као корелативно сложену језичку, уметничку и синтетичку духовну целину разумећемо и дубље и шире уколико познајемо највреднија и најрепрезентативнија дела суседних јужнословенских књижевности и изучавамо оне заједничке или сродне историјске нити и додире који су од значаја и за генезу књижевности нашег, српског језика. Први компаративни круг чини аналошка мрежа сличности и разлика унутар јужнословенске *интерлијерарне* заједнице, односно упоредна анализа дела или природе њених конституената са истим или приближним процесима формирања књижевног система.

БЕОГРАДСКИ РУСКО-СРПСКИ КЊИЖЕВНИ ЧАСОПИС МЕДУЗА (1923)

Двојезични часопис *Медуза*, објављен средином 1923. године, био је један од ретких покушаја приближавања и сарадње руских емигрантских и младих српских / југословенских писаца, који је резултирао објављивањем заједничке публикације.

Циљ часописа био је представљање савремене руске књижевности и уметности српској средини, као и упознавање руских емигрантских кругова са савременом српском / југословенском књижевношћу, у првом реду поезијом, како би се показало да стваралачки дух живи и опстаје и у најтежим околностима изгнанства, те да Београд на себе треба да преузме улогу културног центра обједињеног словенства. Уредник часописа био је Дмитриј Кобјаков, а осим њега, у једном једином броју часописа који је изашао, своје прилоге имали су и Леонид Браиловски, Александар Блок, Алексеј Толстој, Алексеј Ремизов, Ана Ахматова, у преводу Станислава Винавера, Милке Ораовац и Милице Костић. У рубрици „Српски песници“ (на руском) представљени су Војислав Илић (Старији), Алекса Шантић, Јован Дучић, Густав Крклец и Милош Црњански. Крклец је заступљен и трима песмама у преводу Кобјакова на руски.

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И
ЈУЖНОСЛОВЕНСКО КЊИЖЕВНО НАСЛЕЂЕ

КОНЕЦ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ И
ЮГОСЛАВЯНСКОЕ ЛИТЕРАТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ

Модераторка:
Весна МАТОВИЋ

Dejvid NORIS

Univerzitet u Notingemu

JUGOSLOVENSKA KNJIŽEVNOST
KAO KNJIŽEVNOISTORIJSKA KATEGORIJA.
SLUČAJ PAVLA POPOVIĆA

Pre Prvog svetskog rata, kritičari i drugi ispitivači koji su se bavili naukom o književnosti najčešće su pisali o srpskoj, hrvatskoj i slovenačkoj književnosti razdvojeno. Istina, neki su već tada počeli da pominju i druge moguće kombinacije, a posebno da opisuju jezičke i književne srodnosti Hrvata i Srba, što nalazimo, na primer, u delu Vatroslava Jagića i Jovana Skerlića.

Knjiga Pavla Popovića *Jugoslovenska književnost (Književnost Srba, Hrvata i Slovenaca)*, objavljena 1918. godine u Engleskoj, bila je prvi pokušaj da se izloži istorija svih triju književnosti „kao jedna celina“. Popović se ovoj temi vraćao još nekoliko puta u međuratnom periodu. Obraćao je pažnju na jezičko jedinstvo ovih književnosti, na međusobne književne spone, na srodnosti u okviru evropskih kulturnih pokreta i na materijalne prednosti koje donosi veća čitalačka zajednica. Neke njegove ideje su doživele transformaciju tokom tog perioda, a neke su ostale konstantne.

U svom izlaganju razmotriću tri pitanja koja su značajna za razumevanje njegovih ciljeva u to doba: 1) koje modele je Popović imao na raspolaganju da bi izgradio svoju koncepciju jugoslovenske književnosti; 2) kakav je bio uticaj njegovog pojma jugoslovenske književnosti na inostrani akademski svet; 3) do koje mere je unutrašnja kompleksnost pojma jugoslovenske književnosti jedinstvena u evropskom kontekstu kategorizacije nacionalnih književnosti.

Marija MITROVIĆ

Univerzitet u Trstu

PUBLICISTIKA U SLOVENIJI POSLE 1918, S POSEBNIM OSVRTOM NA AVANGARDNE ČASOPISE

Barem od sredine 19. veka slovenačka štampa je u celini ideološki strogo podeljena: postoje katolička i liberalno orijentisana glasila, a od poslednje decenije tog veka postoji i treća političko-ideološka orijentacija, a to je socijaldemokratska. Literatura je u svima njima veoma zastupljena, ali njen cilj nije pre svega estetski, nego funkcionalno-istorijski.

Po broju naslova ova mala kultura stoji na izuzetno visokom mestu: broj periodičnih publikacija je visok i one ne izlaze samo u Ljubljani, nego i u Trstu, Gorici, Klagenfurtu, pa čak i u Beču i Pragu. Negativna posledica razuđenosti časopisnog života bila je neminovna posle 1918, kada se Habzburško carstvo raspalo, a izvan granica Slovenije ostali dotadašnji važni kulturni centri.

Časopisi nisu namenjeni samo književnosti, oni su uvek i za društvena, ekonomska, politička pitanja, ali uvek svaka i najprovincijalnija novina ima i kulturnu rubriku u kojoj se objavljuje kako slovenačka literatura (najvećim delom), tako i prevodi.

U takvoj konstelaciji, avangardnim časopisima u Sloveniji se u vreme njihovog pojavljivanja nije poklanjala veća pažnja. Vrednovani su na pravi način tek negde 80-ih godina.

Ključna je godina 1922: kao glasilo istoimenog književnog kružoka realne gimnazije u Ljubljani izlazi časopis *Lepa Vida*, koji već sadrži izvesne odlike avangardnog časopisa; urednik je bio Srečko Kosovel. Novo Mesto karakteriše u to vreme svojevršno proleće, javne nastupe održavaju „tri labuda“: pesnik Anton Podbevšek, slikar Božidar Jakac i muzičar Marij Kogoj, pa im se i časopis tako zove: *Trije labodje* (1922). Vrlo brzo im se gledišta radikalizuju i pokreću časopis pod naslovom *Rdeči Pilot* (1922). Određena godišta časopisa *Mladina* (pre svega iz godine 1925), koja se zatim (1926) preimenovala u *Svobodna mladina*, takođe imaju avangardni karakter i revolucionarno opredeljenje, pre svega zahvaljujući saradnji Srečka Kosovela. Godne 1927, posle gašenja *Zenita*, u Ljubljani je pokrenut časopis *Tank*, ali opet su objavljena samo dva broja; urednik je Ferdo Delak.

Tek 1929. godine konačno je pokrenut prvi čisto literarni mesečni časopis *Modra ptica* (izlazio je do 1941), a godine 1933. *Sodobnost*, „časopis za književnost i kulturu“ (izlazi još i danas). Iako to više nisu avangardni časopisi, ali jesu

književni u modernom smislu te reči, nama se čini da su i oni u izvesnom smislu omogućeni upravo pojavom avangardnih časopisa; jer upravo su se avangardni časopisi izborili za pravo da književnost ima širu, estetsko-filozofsku podlogu i ulogu, a ne da bude pre svega sredstvo nacionalnog buđenja.

ПРЕДРАТНА ЈУГОСЛОВЕНСКА ОМЛАДИНА И ПОСЛЕРАТНА АВАНГАРДНА КЊИЖЕВНОСТ

За разумевање књижевних и културних промена које су уследиле по окончању Првог светског рата неопходно је вратити се епохи која му је претходила, односно чињеници да су и културно-политичка идеја *југословенства* и *авангардни* књижевно-уметнички сензибилитети већ били артикулисани у кругу предратне југословенске револуционарне омладине.

Истовремено, актуелне друштвено-политичке, књижевне и теоријско-филозофске промене, укључујући и оне које су последица распада Југославије, створиле су потребу за новим читањима и тумачењима комплексног феномена предратног омладинског покрета. То посебно важи за Младу Босну, покрет који је обједињавао оно што смо углавном навикли да третирамо као раздружено: национализам, југословенство, социјализам, анархизам, естетичизам, ангажована књижевност, атеизам, косовски мит. У уже књижевном домену, потребно је осврнути се и на питање: зашто релевантни истраживачки закључци о Младој Босни као претечи послератних авангардних поетика у југословенским књижевностима никада нису на адекватан начин стабилизовани у књижевној историографији.

За савремено тумачење Младе Босне као авангардног феномена потребно је, поред формално-естетских критеријума (слободан стих, жанрови) и контактних веза (италијански футуризам, немачки експресионизам), нагласити и други низ фактора, одређујућих за профилисање историјских авангарди. То се пре свега односи на стварање неформалних *микротаједница* и њима својствених облика *контрајавности* (самоуређивани *мали часописи*, брошуре, преводи, пријатељства, састанци, дискусије, мобилност, преписка, култ књиге и самообразовања, повезивање са сродним групама), као и на заузимање/креирање одређене дискурзивне позиције у културном пољу (критички став, радикализација, *интерјенерацијски* и *унушаркултурни* прекид). Такође, често истицана еклектичност или синкретичност младобосанске лектире знатно више интегри-

тета задобија када се сагледа у контексту типично авангардних облика синтетичког, трансстилског или постестетског *йрисвајајућеї чийања*.

Нови поглед на узајамну условљеност књижевне и политичке модерности унутар предратног омладинског покрета, може водити даљим питањима и/или закључцима, како онима поетичког и књижевноисторијског карактера, тако и онима који се тичу разумевања заједничке књижевне прошлости и савремених облика реинтерпретације тог заједништва.

**BOŠNJAČKA I BOSANSKOHERCEGOVAČKA
KNJIŽEVNOST NAKON PRVOG SVJETSKOG RATA:**

književnopovijesne osobenosti i književnohistorijski status i identitet

Bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost bliske su i višestruko povezane s drugim južnoslavenskim književnostima u nizu aspekata, ali, naravno, ove bliskosti i veze ne poništavaju ono što su njihove vlastite književnopovijesne osobenosti, kao ni ono što je njihov vlastiti književnohistorijski status i identitet, baš onako kako je to slučaj i sa svim drugim književnostima Slavenkog juga. U književnopovijesnoj realnosti, do približavanja bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti, na jednoj, i ostalih južnoslavenskih književnosti, na drugoj strani, dolazi naročito nakon austrougarske okupacije Bosne (1878), kad su se, nakon nešto više od četiri stoljeća osmanske vlasti u Bosni (1463–1878), bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost ponovo našle u okvirima zapadno-evropske kulture i civilizacije, pa tako i bliže drugim južnoslavenskim književnostima. Takvo što, pak, posebno se intenzivira nakon Prvog svjetskog rata i stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1918), odnosno Kraljevine Jugoslavije (1929), kad se bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost izravno uključuju u naročiti jugoslavenski književni i kulturalni kontekst, a što dovodi do značajnih književnopovijesnih promjena u samoj bošnjačkoj i bosanskohercegovačkoj književnoj praksi, ali i do jednako značajnih promjena u pogledu njihova književnohistorijskog statusa i identiteta, tj. njihova statusno-identitetskog položaja u ondašnjem jugoslavenskom književnom sistemu.

U jugoslavenski književni sistem bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost ulaze s osobenih pozicija poetike tzv. *folklornog romantizma i prosvjetiteljskog realizma preporodnog doba*, a onda i jednako specifičnog *preporodnog modernizma* kao dviju glavnih poetika koje su karakterizirale književno stvaranje u Bosni i Hercegovini tokom tzv. *preporodnog*, tj. austrougarskog perioda (1878–1918). Ulaskom Bosne i Hercegovine u zajedničku jugoslavensku državu, i u bošnjačkoj i u bosanskohercegovačkoj književnosti dolazi do značajnih promjena kako poetičkog, tako i, također, kulturalnog karaktera, pri čemu njihov poetički sistem sad karakterizira pluralnost poetika, ali i nastava tzv. ubrzanog razvoja iz prethodnog perioda, samo sad na nešto drugačiji način. Na jednoj strani nastavlja se tradicionalna književna praksa kakva je

karakterizirala prethodno, preporodno doba, što je poetička pojava koju je najprimjerenije odrediti kao svojevrsni *postpreporodni tradicionalizam*. Na drugoj strani, i u bošnjačkoj i u bosanskohercegovačkoj književnosti brzo se, odmah nakon rata, javljaju i nove književne tendencije, najčešće proistekle iz njihovih interliterarnih veza i odnosa s drugim južnoslavenskim književnostima, pri čemu su u pitanju različite onovremene avangardne inovacije, a prvenstveno elementi poetike ekspresionizma. No, s obzirom na postojeću tradicijsku osnovu, ali i šire, kulturalne osobenosti Bosne, ove tendencije također se ostvaruju specifično, tj. u obliku poetike naročitih *međuratnih avangardizama, neoizama i poetičkih alijansi*, pri čemu se ono novo nerijetko kombinira i sa starim u poetičkom smislu. Na trećoj strani, nešto kasnije, manje-više onda kad i u drugim južnoslavenskim književnostima, i u bošnjačkoj te bosanskohercegovačkoj književnosti javlja se i tzv. socijalna literatura, pri čemu se i elementi ove poetike u pravilu kombiniraju s elementima drugih poetika, i to kako avangardnih, tako i onih prije avangarde, opet, dakle, specifično. U kulturalnoj sferi, u uopće bosanskohercegovačkoj, a posebno u bošnjačkoj književnosti i dalje na neki način traje drama i trauma vezana za raskrsnu poziciju između muslimanskog Orijenta i evropskog Zapada koja se u Bosni javila s austrougarskom okupacijom, s tim što se sad javljaju i novi izazovi, oni vezani za novouspostavljeni jugoslavenski kontekst, a što se na vrlo važan način reflektira u književnoj praksi.

Uza sve ovo, dešavaju se i vrlo važne promjene vezane za književnohistorijski status i identitet kako bosanskohercegovačke, tako i, posebno, bošnjačke književnosti. U najkraćem, za razliku od književne prošlosti, bošnjačka i bosanskohercegovačka književnost statusno-identitetski utapaju se sad gotovo u potpunosti u okvire srpske ili hrvatske, odnosno srpsko-hrvatske ili jugoslavenske književnosti. To je posebno bio slučaj s bošnjačkim autorima, koji se unutar širih društvenih i političko-ideoloških procesa „nacionaliziranja muslimana“ nalaze i u situaciji „opredjeljivanja“ ili za hrvatsku ili za srpsku književnost, a što je rezultiralo i grotesknim pojavama kao npr. onda kad Mak Dizdar postaje hrvatski, a njegov rođeni brat Hamid Dizdar srpski pisac. U svemu ovom značajnu ulogu imala je i onovremena književna historiografija, koja u pravilu negira statusno-identitetsku samosvojnost kako bošnjačkog, tako i uopće bosanskohercegovačkog književnog stvaranja uprkos onom što su realne književnopovijesne osobenosti i bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti, podupirući tako sa svoje strane i procese „nacionaliziranja muslimana“, mada pritom postoje i rijetki, ali značajni izuzeci, a koji oslonac za svijest o statusno-identitetskoj samobitnosti bilo bošnjačke, bilo bosanskohercegovačke književne prakse pronalaze i u starijoj i u novijoj književnoj praksi u Bosni i Hercegovini.

МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ

Во македонската историографија „војните“ од првата половина на дваесеттиот век вообичаено се толкуваат како континуитет од три историски сегмента: Првата балканска војна (1912), Втората балканска војна (1913) и Првата светска војна (1914–1918). Овој период од македонската историја е присутен во колективната меморија како доба на крвопролевања и братоубивствени војни, во кои македонскиот идентитет е поставен пред камшикот на најтемните аспирации на соседните народи и во кој доминира манипулацијата и измачувањето на месното население во регионите на македонската земја. Македонските семејства се измачувани и разгромени, протерувани од своите огништа, користени како жртвено месо по воените фронтови, и тоа во различни војски.

По крајот на војните, болката од незалечените рани и крварења се надополнува со една уште побезизлезна ситуација на потиснатост, егзистенцијално и духовно негирање и асимилирање. Затоа Балканските војни и Првата светска војна се една од најтемните историски епизоди во опстанокот на македонскиот народ. Тоа е контекст во кој речиси е загушено автентичното творештво на македонски јазик, а се остварува културна активност главно во доменот на македонската емиграција. Во таа смисла ќе укажеме на дејноста на Македонското научно-литературно другарство во Санкт-Петербург на чело со високиот интелектуалец Димитрие Чуповски и ќе се осврнеме на последниот број од списанието „Македонски глас“ објавен во екот на Првата светска војна. Разбирливо е што во него доминира публицистика, додека сосема на маргините е поставена и ангажирана поезија.

Во периодот помеѓу двете светски војни литературата на Македонците се остварува првенствено во доменот на битовата драма, а во областа на прозата и поезијата преовладуваат интеркултурни, односно дводомни автори, кои пишуваат и објавуваат на други јазици, најчесто на српски или бугарски јазик. Особено во сферата на социјалната поетичка парадигма доаѓа до силно преплетување на мотиви од различни средини од словенските култури и трансфер на идеи, теми и мотиви од руската,

бугарската, српската и хрватската литература. Истакнувајќи ги најзначајните творби од периодот, ќе се задржиме врз опусот на Коста Солев Рацин како еден од столбовите на македонската поезија кој во 1939 година ја објави знаменитата стихозборка *Бели муџри*. Како ангажиран левичар тој и во својот живот и во своето творештво е нераскинливо поврзан и испреплетен со творци, дела и поетика од други традиции, особено од српската и хрватската, кои во тој историски период го сочинувале Кралството СХС.

Лидија ТОМИЋ

Филолошки факултет, Никшић

КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРА У ЦРНОЈ ГОРИ У ПРВИМ ДЕЦЕНИЈАМА 20. ВИЈЕКА

Историјско вријеме Првог свјетског рата граничи двије епохе у књижевном и културном развоју Црне Горе. После династичких и политички разуђених токова кнежевине и краљевине Црне Горе, југословенско доба Црне Горе после Првог свјетског рата и уласка у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, отвара перспективе новог доба.

У књижевном и културном животу Црне Горе тог времена постоји поступно отварање према модернистичким, авангардним и другим новинама књижевног стварања. Књижевни токови и правци у међуратној књижевности, на јужнословенском простору, учинили су да се дух времена и активизам писаца и пјесника социјалне оријентације значајно развије у Црној Гори. О токовима тог поетског доживљаја и израза биће ријеч у овом излагању.

Zvonko KOVAČ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

MILOŠ CRNJANSKI I MIROSLAV KRLEŽA KAO ANTIPODNI PACIFISTI

Miloš Crnjanski i Miroslav Krleža, bez obzira na njihove slične, ali ipak dijametralno suprotne početke, bez ikakve su dileme danas smješteni unutar korpusa svojih nacionalnih književnosti. Međutim, kada bismo postupili kao što je prije par godina *Die Zeit* birao najbolje europske pisce prema kritičkom izboru po desetljećima, možemo bez mnogo dokazivanja reći da su dvadesete godine zapravo pripale Crnjanskom, tridesete Krleži, a tek četrdesete Andriću, kao da su se književne energije ove trojice generacijski usporedivih pisaca rasporedile prema nekom unutarnjem jugoslavenskom rasporedu. Naravno da pri tom ne zaboravljamo na tada još djelujuće pisce poput Bore Stankovića ili Jovana Dučića, Tina Ujevića ili Milana Begovića, kao i mnoge koji će se pojaviti i afirmirati tih godina nakon Prvog svjetskog rata. Posebno ne trebamo zaboraviti spisateljicu Isidoru Sekulić i postupni razvoj ženske književnosti.

Kao što sam ranije pisao, osim po nasuprotnim avangardnim prekoračenjima žanra, u Crnjanskoga od lirike prema lirskoj prozi, kod Krleže od drame prema ekspresionističko-dramskom i esejističkom proznom stilu, oba će se pisca ubrzo razići i kao eksponenti književno-nacionalnih ideologija, pri čemu će Krležina izvorno lijeva pozicija biti u sukobu na književnoj ljevici ponešto kompromitirana u korist socijaldemokratske, a Crnjanskijeva liberalna u korist jugonacionalističke, pa i profašističke (iako osobno nikada u to nisam povjervao). Odatle vjerojatno i njihove različite intonacije u odnosu na rat i prikazivanje ratova. Unatoč svim razlikama, rana ratna lirika i proza Miloša Crnjanskog i Miroslava Krleže mogu se i danas čitati kao izrazi dviju književnosti i poetika istoga razdoblja, a putopisi *Pisma iz Pariza* Crnjanskog i Krležin *Izlet u Rusiju*, kao i romani *Seobe* i *Povratak Filipa Latinovicza*, s pravom se doživljavaju kao klasični tekstovi srpskoga i hrvatskoga modernizma. Slično je i s kasnim djelima obojice danas u nacionalnim krugovima pomalo književno-ideološki upitnih avangardnih antipoda, primjerice s romanima *Zastave* ili *Druga knjiga Seoba*, dok će sve ostalo, uključujući i današnju ne toliko jedinstvenu i izdašnu znanstvenu i stručnu recepciju (posebno u usporedbi s prebogatim Andrićevom), više razjedinjavati njihove književne svjetove, kao i realne nacionalne prostore „njihovih“ književnosti, nego li ih u bilo kojem smislu dovoditi u vezu.

Pa ipak, hrvatska i srpska književnost poslije Prvog svjetskog rata obilježene su značajnom antiratnom prozom pacifističke inspiracije. U svom prilogu okruglom stolu, diskusiji, kao i eventualnom kasnijem istraživanju, ograničit ću se na prikazivanje rata, kontrastiranje rata i života u miru u dva klasična teksta, kratkom romanu *Dnevnik o Čarnojeviću* (1920.) Miloša Crnjanskog te prozno-ekspresionističkoj zbirci novela *Hrvatski bog Mars* (1922.) Uz oživljavanje prinosa austro-ugarske južnoslavenske međuknjiževne zajednice današnjim južnoslavenskim nacionalnim književnostima, pokušat ćemo pokazati kako dva književna primjera iz školske lektire i danas djeluju inspirativno kako u re-prezentaciji rata, razumijevanju ljudskih sudbina u prijelomnim povijesnim vremenima, tako i po zazivanju i izgradnji mira i mirnodopskoga života nakon rata izazvanog sarajevskim atentatom. Pri tome nećemo zaboraviti na današnje kontroverzne ocjene Prvog svjetskog rata, posebno one koje su dobile svoju suvremenu književnu formu (poput *Nezemaljskog izraza njegovih ruku* Miljenka Jergovića).

ТРИ МОДЕЛА ЕМАНЦИПАЦИЈЕ ЖЕНА У КРАЉЕВИНИ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

Позитивне промене које је управо Први светски рат узроковао на пољу женске еманципације – а које су се најочигледније одвијале кроз борбу за признавање политичких права, конкретно гласачког права – нису мимоишле ни новостворену Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Те су се позитивне промене одвијале, међутим, пре свега кроз самоиницијативно организовање жена и њихов грађански активизам, а нису имале адекватан одраз и у институционалним решењима. Женско право гласа, поред низа других, до краја постојања Краљевине (1941) није ни разматрано у надлежним државним институцијама.

Непосредно по оснивању Краљевине дошло је до обнављања рада ранијих женских удружења па тиме и њихових гласила, али и до оснивања потпуно нових. Уколико се за основни извор проучавања женског активизма у првој деценији након рата узму феминистички оријентисани женски часописи и феминистички ангажована женска проза, може се закључити да се тај активизам одвијао у три смера и да су кроз њега обликована три основна модела еманципације (*нових*) жена: *рађански радикални*, *рађански умерени* и *пролетерски*. (Пропатријархално деловање женског задругарства, оличено у часописима *Домаћица* или *Сељанка*, остаје углавном ван феминистичког оквира.)

1) Радикални грађански феминизам подразумевао је (високо)образовану жену, запослену и економски самосталну, слободну у избору партнера, (ван)брачног статуса, супружничке и мајчинске улоге. Обликован је и промовисан у часопису *Женски њокрећ* (1920–1938). Стицајем околности, забраном рада Комунистичке партије, у часопис су допрли текстови који би иначе били објављивани у другим гласилима, тако да је грађански феминизам од почетка у свој програм интегрисао комунистичку идеологему *нове жене*. Разноврсне њихевне репрезентације овог модела остварене су у романима Милице Јанковић (*Плава јосџоћа*, 1924) и Јулке Хлапец Ђорђевић (*Једно дојисивање*, 1932), прози Надежде Тутуновић и Фриде Филиповић, путописима Јелене Димитријевић, поезији Јеле Спиридоновић Савић итд.

2) Умерени грађански феминизам подразумевао је остваривање права жена на образовање и рад, политичка права и слободу изражавања, али су брак и мајчинство сматрани пожељним, као што је негован и култ женствености. Он је промовисао умеренију и компромисну варијанту идеологеме нове жене (*модерна жена*), а „практикован“ је у вишим грађанским слојевима и комерцијалним часописима – илустрованим женским модним магазинима, какав је *Жена и свети* (1925–1941). Књижевно је обликован у краткој причи оваквих магазина.

3) Пролетерски феминизам подразумевао је обједињеност процеса класне и родне еманципације. Укључивао је све захтеве радикалног грађанског феминизма, али ишао и корак даље, захтевајући *свеојшћу еманципацију*, односно револуционарну промену класних односа. Доживео је јак ударац у самом свом зачетку, па је промовисан мимикријски и у „позајмљеним“ просторима. Овај модел, међутим, није остварен у првом гласилу југословенских комунисткиња, листу *Једнакости* (1920), већ у часописима из тридестих година: *Југословенска жена* (1931–1934) и *Жена данас* (1936–1940). Свој најпотпунији књижевни израз достиже у романима Милке Жицине *Кајин њуџ* (1934) и *Девојка за све* (1940).

XVI МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС СЛАВИСТА 2018.

А: ОКРУГЛИ СТОЛОВИ О СПЕЦИЈАЛНИМ ТЕМАМА КОНГРЕСА

С3. КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ

Заседање С3.1: среда, 22. 08, сала 11, 9.00–12.00

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ : ЈЕЗИЧКО НАСЛЕЂЕ И ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА

Модератори:

ИЛИЋ МАРКОВИЋ Гордана (Аустрија), **ЉЕРМАЌ** Václav (Česká republika)

КОВАЧЕВИЋ Милош (Србија), **МИЛАНОВИЋ** Александар (Србија), **СТОЈАНОВИЋ** Јелица (Црна Гора), **DEL GAUDIO** Salvatore (Italia), **ЗИНКЕВИЧ** Андрей (Австрија), **МИНАЈЕВИЋ** Milica (Hrvatska), **СТОЈАНОВ** Tomislav (Hrvatska), **ИВАНОВА** Ценка (България), **ПАНДЕВ** Димитар (Македонија), **ЅЕНОВИЋ** Amela (Bosna i Hercegovina), **MINDAK-ZAWADZKA** Jolanta (Polska)

Заседање С3.2: среда, 22. 08, Сала хероја, 9.00–12.00

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ: КЊИЖЕВНО И КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ

Модератори:

МАТОВИЋ Весна (Србија), **НОДЕЛ** Robert (Deutschland)

1. **део: ЈБЛОКОВ** Евгений (Россија), **КРАСОВЕЦ** Александра (Россија), **WOLDAN** Alois (Österreich), **ЧАРОТА** Иван (Беларусь), **БУРОВА** Ани (България), **ZIELIŃSKI** Bogusław (Polska), **ПАНТИЋ** Михаило (Србија), **ЉУРИЋ** Бобан (Србија)
2. **део: KOVAČ** Zvonko (Hrvatska), **НОРИС** Дејвид (Велика Британија), **МИТРОВИЋ** Марија (Италија), **KODRIĆ** Sanjin (Bosna i Hercegovina), **СТОЈМЕНСКА-ЕЛЗЕСЕР** Соња (Македонија), **БАРАЋ** Станислава (Србија), **АНДОНОВСКА** Биљана (Србија), **ТОМИЋ** Лидија (Црна Гора)

Заседање С3.3: среда, 22. 08, сала 11, 13.00–15.00

Заједничко заседање учесника С3.1 и С3.2.

Модераторке: ИЛИЋ МАРКОВИЋ Гордана (Аустрија), **МАТОВИЋ** Весна (Србија)

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ
КОНЕЦ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ И СЛАВЯНСКИЙ МИР

КЊИГА РЕЗИМЕА 2
КЊИЖЕВНА СЕКЦИЈА

Модератори
Весна Матовић
Роберт Ходел

Издавач
ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Београд, Краља Милана 2

За издавача
др Бојан Јовић

Књиу резимеа љирредиле
Биљана Андоновска
Станислава Бараћ

Сарадник за руски језик
Бобан Ђурић

Дизајн и љрелом
Лариса Малић

ISBN
978-86-7095-240-9